

Erhart, Adolf

Úvody do studia kavkazských jazyků

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1966, vol. 15, iss. A14, pp. 227-228

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100434>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

liser. — *letadlová loď* „porte-avions“ m. — *lístek potravinový* (celý průkaz) „carte f. (feuille) d'alimentation“; (útržek) „ticket“ m., chlebový l. „t. de pain“. — To by byla jen čtvrtina oprav, které bych mohl doporučit v této části slovníku.

Tisk má také vady: některá písmena jsou nejasná, jen poloviční, některá vypadla úplně, zvláště t. Tak čteme: stéblo n. fé u místo fétu m., vzítí ó er místo óter, bocard m. dr ič místo drtič, botaniste m. bo anik, ros linopisec aj. Tyto vady jsou možná jen v některých výtiscích.

Závěrem dodávám, že upravitelé tohoto slovníku vykonali záslužnou práci tím, že předložili veřejnosti dílo velice potřebné. Budou-li v příštím vydání provedeny úpravy, jež navrhuji, myslím, že mu to jen prospěje.

Tobiáš Bednář

Úvody do studia kavkazských jazyků

Kavkazské jazyky představují — jak známo — skupinu jazyků málo významnou z hlediska praktického, zato však velmi důležitý objekt zkoumání obecné jazykovědy. Otázky jejich původu a příbuzenských svazků musí zajímat i každého, kdo se zabývá dějinami Předního Východu a středomošské oblasti, neboť zde se snad skrývá klíč k řešení takových otázek jako problém původu Sumerů, předindoevropských národností Malé Asie, egejské oblasti, Pyrenejského poloostrova apod.

Pomůcek uvádějících do studia těchto jazyků není zatím mnoho. Pomineme-li starší — velmi těžko přístupné — ruské práce (Schieffner, Uslar), zůstávala jediným spolehlivým zdrojem informací o kavkazských jazycích kniha *A. Dirra Einführung in das Studium der kaukasischen Sprachen* (Leipzig 1928). Stručnější poučení o kavkazské problematice skýtaly též některé statě v časopisech, např. úlanek *V. Poláka L'état actuel des études linguistiques caucasiennes* v *AOR* 18 (1950), s. 383—407. — Nyní máme k dispozici tři nové pomůcky tohoto druhu. Jedna z nich vyšla ve sbírce *Handbuch der Orientalistik* (Bd. 7, Leiden—Köln 1963): *G. Deeters, Die kaukasischen Sprachen*; tuto práci známe bohužel jen bibliografických údajů. — Nový úvod do kaukologie vychází nyní konečně v SSSR. Potřeba takového úvodu se již dávno cítila: srovn. např. naši zprávu o sovětské diskusi o genetických svazcích kavkazských jazyků ve *SFFBU E-1* (1956), s. 198—203. Místo úvodu do grovnávací mluvnice iberokavkazských jazyků, který tehdy sliboval ve svém příspěvku A. Čikobava, vyšla nyní útlá knížka *G. A. Klimova Kavkazskije jazyki* (Moskva, Izd. Nauka, 1965; 112 str.).

Výklad o kavkazských jazycích je tu rozdělen do sedmi kapitol. První z nich skýtá všeobecné informace o kavkazských jazycích. Dovídáme se tu mj., že těchto jazyků je 36 a že jimi mluví celkem asi 5 milionů lidí. — Druhá kapitola obsahuje typologické (fonologické, morfologické) charakteristiky různých skupin kavkazských jazyků: západní, jižní a východní (tato zahrnuje i „nachské“ jazyky). — Třetí kapitola pojednává souhrnně o shodách a rozdílech mezi skupinami. Rozdíly jsou až nápadně velké i uvnitř jednotlivých skupin: tak např. rozdíl mezi abchazštinou a adygštinou lze prý přirovnat k rozdílu mezi ruštinou a němčinou! Rysů společných všem jazykům je naproti tomu poměrně málo: výskyt abruptivních (glotalizovaných) souhlásek, ergativní konstrukce apod. Mizivě malý je počet bezpečně dokázaných lexikálních shod (jen asi 20 lexikálních jednotek společných všem skupinám kavkazských jazyků). — Na tato zjištění navazuje čtvrtá kapitola, věnovaná otázce genetických vztahů mezi jednotlivými skupinami. Tvoří kavkazské jazyky od původu jednu rodinu anebo tu máme co dělat se dvěma, třemi nebo dokonce čtyřmi samostatnými rodinami? Ve své odpovědi na tuto otázku se Klimov především snaží dokázat, že neexistuje uzavřená skupina severokavkazská, stojící v protikladu ke skupině jižní (obecně rozšířená domněnka: N. Trubeckoj, G. Dumézil aj.). Jihokavkazské (kartvelské) jazyky spíše tvoří jakýsi most mezi skupinou západní (severozápadní) a východní (severovýchodní)! Genetickou sounáležitost všech kavkazských jazyků nelze za současného stavu bádání dokázat. Snad se to podaří příští generaci badatelů; v opačném případě je třeba se spokojit se zjištěním, že kavkazské jazyky tvoří „jazykový svaz“. — Za této situace jsou předčasné všechny pokusy sblížit kavkazskou skupinu jako celek s kterýmkoli jiným jazykem světa (baskičtinou apod.). Takovéto hledání mimokavkazského příbuzenstva je oprávněné pouze u jednotlivých jazyků (nebo dílech skupin), např. společných rysů abchazštiny s protochatštinou apod. (srovn. *SFFBU E-1*, s. 201). — O kavkazských jazycích se často tvrdí, že si uchovály ve své fonické a morfologické struktuře daleko více archaických, primitivních rysů než kterýkoli jiný jazyk (N. J. Marr, J. Ginnecken aj.); neoprávněnost tohoto tvrzení ukazuje K. v páté kapitole své práce. — Šestá kapitola se zabývá systémy písma, jichž se užívalo (a užívá) pro kavkazské jazyky. Zajímavé jsou tu mj. údaje o jazyce a písmě kavkazských Albánců (snad předků dnešních

Udinů). — Závěrečná (sedmá) kapitola je věnována historickému přehledu bádání o kavkazských jazycích. Připojený seznam literatury je cenný zejména tím, že zaznamenává i gruzínské práce, o nichž se jinak dovidáme jen zřídka. — Lze říci plným právem, že Klimovova práce představuje přehledný a naprosto spolehlivý zdroj poučení o kavkazských jazycích pro zájemce z jiných oborů (obecné lingvisty, historiky a pod.), zároveň však i vhodnou úvodní pomůcku pro všechny adepty kaukazologie.

Podobná práce vyšla r. 1960 na druhém konci Evropy — ve Španělsku. Jejím autorem je německý lingvista *K. Bouda*, známý svými pokusy najít stopy příbuzenství mezi nejrůznějšími jazykovými rodinami světa. Jeho *Introducción a la linguística caucásica* (*Acta Salmanticensia. Filosofía y Letras. Tomo XV, núm. 1. Salamanca 1960. 90 str.*) je určen především pro ty, kteří studují baskičtinu, jazyk, jehož příbuzenstvo je třeba hledat podle mínění mnoha lingvistů právě na Kavkaze (sám Bouda je jedním z nejhorlivějších zastánců této teorie). Tímto určením je dán celkový ráz knížky: vedle všeobecných informací o jednotlivých jazycích (a bibliografických údajů) obsahuje stručné gramatické charakteristiky jednotlivých skupin (západní, východní a jižní), spojené s analýzou ukázkových testů (abchazského, adygského, čečenského, ingušského, avarského, darginského, lezginského, tabasaranského a gruzinského). Fonetické údaje jsou omezeny na minimum — tato stránka zajímá totiž baskologa nejméně, protože jednoduchý systém baskického konsonantismu se pronikavě liší od nadmíru složitých systémů kavkazských. — Použitá transkripce není právě nejvhodnější (např. použití značky ^ˈ k označení abruptiv, č k označení palatalizovaných souhlásek!). Místo srovnávací tabulky (str. 11) různých transkripcí abchazštiny měl být zařazen přehled použitých značek a jejich ekvivalentů v cyrilské abecedě používané v nových abchazských publikacích. U dalších jazyků podobné tabulky vůbec chybějí (ač se na ně odkazuje v textu!). Překvapuje rovněž způsob citace ruských prací: jejich názvy jsou prostě přeloženy do španělštiny! — I přes tyto drobné nedostatky může Boudova knížka poskytnout španělským baskologům cenné služby.

Adolf Erhart